

Derde druk: 1989

Als stromend water

vertaald door Jenny Tuin

Oorspronkelijke titel: *Comme l'eau qui coule*
Uit het Frans vertaald door Jenny Tuin
Copyright © 1981, *Anna, soror...* © 1982 *Un homme obscur & Une belle matinée* Éditions Gallimard, Paris
Copyright Nederlandse uitgave © 1983 Polak & Van Gennep Uitgeversmaatschappij BV, Amsterdam
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever, behoudens de uitzonderingen bij de wet gesteld.
Boekverzorging: Jacques Janssen
Omslag: A. Traandijk
Druk: Nauta, Zutphen
Bindwerk: Binderij Beelen, Zutphen
Papier: Bührmann-Ubbens, Zutphen
ISBN 90 253 5018 6

Anna, soror ...

zij was in het jaar 1575 in Napels geboren, achter de dikke muren van het Ierit San'Elmo waarvan haar vader gouverneur was. Hier groeide zij op het willekeurig gevestigd, had de gewoonte de onderscheiding te verwerven, maar ook de vijandigheid van het volk en van de leden van de Campagna'sche adel, die de koninkrijken van de Spaanse ambassadeurs steeds verdroef. Het was eenmaal evenwel betwistte zijn uitgang, noch de adel noch het volk. Dank zij een bloedverwant, kardinaal Maurizio Colonna, had hij de kleindochter van Agostino van Montefelice gehuwd, Valerina, laatste bloem van een uitzonderlijk begaafd geslacht. Valerina was mooi, blank als de sneeuw, dank aan haar volmaaktheid ontmoedigde de ambassadeurs van de Dode Sicilië. Bedocht als hij was met het gevecht waarvan een dergelijk wonder zijn eer bleef, was van nature geneigd voor vrouwen op zijn hoede te zijn, bleef den Alverer de zijne een weduwnaar kloosterlijk boezem. Het leven van Valerina's leven werd verdeeld tussen de droefgevoelige vrouwen die haar omringden in Calabrië, het klooster van Calabrië waar zij de rouwtijd doorbrachte en de vlistige geschiedkundigen van het fort waar in de middeleeuwen kerken geschilderd werden van kastelij en tegenstanders van het koninkrijk.

De jonge vrouw aanvaardde gewillig haar lot. Zij had haar kindertijd doorgebracht in de meest verrijfde en ontwikkelde stad van Urbino, in midden van oude manuscripten, goudgeweven steen en viola-d'ambrosiana. De laatste vitan van de familie de Piero Dembo waren gemaakt uit een van haar zinnen. Nauwelijks uit het klooster opgestaan, had

Originele titel: *Comme l'eau qui coule*

De Franse vertaald door Jenny Yuan

Copyright © 1981, Actes, 1982... © 1982 *Un homme d'honneur* & *Une belle femme* Editions Gallimard, Paris

Copyright Nederlandse uitgave © 1983 Polak & Van Gemoy Uitgeverijmaatschappij BV, Amsterdam

Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvandigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever, behoudens de uitzonderingen bij de wet gesteld.

Boekverruiging: Jacques Janscu

Ontslag: A. Tronchi

Druk: Nasa, Zutphen

Bindwerk: Bindery Beelen, Zutphen

Papier: Bismium-Urbem, Zutphen

ISBN 90 221 2488 4

Zij was in het jaar 1575 in Napels geboren, achter de dikke muren van het fort Sant'Elmo waarvan haar vader gouverneur was. Don Alvarez, sinds vele jaren op het schiereiland gevestigd, had de gunst van de onderkoning verworven, maar ook de vijandschap van het volk en van de leden van de Campanische adel, die het machtsmisbruik van de Spaanse ambtenaren slecht verdroegen. Niemand evenwel betwistte zijn integriteit, noch de adel van zijn geslacht. Dank zij een bloedverwant, kardinaal Maurizio Caraffa, had hij de kleindochter van Agnes van Montefeltro gehuwd, Valentina, laatste bloem waarin een uitermate begaafd ras zijn levenssappen had opgebruikt. Valentina was mooi, blank van gelaat, slank van leest: haar volmaaktheid ontmoedigde de sonnettenmakers van de Beide Siciliën. Beducht als hij was voor het gevaar waaraan een dergelijk wonder zijn eer blootstelde en van nature geneigd voor vrouwen op zijn hoede te zijn, legde don Alvarez de zijne een welhaast kloosterlijk bestaan op, en Valentina's leven werd verdeeld tussen de droefgeestige landgoederen die haar echtgenoot in Calabrië bezat, het klooster van Ischia waar zij de vastentijd doorbracht, en de kleine gewelfde kamers van het fort waar in de onderaardse kerkers gevangenen verdacht van ketterij en tegenstanders van het bewind wegwijnden.

De jonge vrouw aanvaardde gewillig haar lot. Zij had haar kinderjaren doorgebracht in de meest verfijnde en ontwikkelde kringen van Urbino, te midden van oude manuscripten, geleerde gesprekken en viola-d'amoremuziek. De laatste verzen van de stervende Pietro Bembo waren gemaakt ter ere van haar aanstaande geboorte. Nauwelijks uit het kraambled opgestaan, had

haar moeder haar zelf in Rome naar het klooster van Sant' Anna gedragen. Een bleke vrouw met een droefgeestige trek om haar mond had het kind in haar armen genomen en het haar zegen gegeven. Het was Vittoria Colonna, weduwe van Ferrante d'Avallòs die in de slag bij Pavia had gezegevierd, de mystieke vriendin van Michelangelo. Door de invloed van die strenge Muze, in wier schaduw zij was opgegroeid, had Valentina al jong een buitengewone ernst verworven, en de kalmte van hen die het geluk zelfs niet nastreven.

Haar man, die haar verwaarloosde, geheel in beslag genomen als hij was door zijn ambities en door aanvallen van religieuze hypochondrie, had zich sinds de geboorte van een zoon, hun tweede kind, van haar afgewend. Er was geen sprake van rivalen, want hij had aan het hof van Napels nooit andere galante avontuurtjes gehad dan die welke nodig waren om zijn reputatie van edelman te vestigen. Heimelijk scheen don Alvarez, in de ogenblikken van neerslachtigheid waarin men zich aan zichzelf overlevert, de voorkeur te geven aan de Moorse prostituées over wier gunsten men in de havenwijk onderhandelt met louche kroeghoudsters, gehurkt onder een walmende lamp of bij een vuurpot. Donna Valentina nam er geen aanstoot aan. Onberispelijk echtgenote als zij was, had ze nooit minnaars, luisterde met onverschilligheid naar de hofmakers uit de school van Petrarca, hield zich afzijdig van de klikjes die de verschillende maîtresses van de onderkoning onder elkaar vormden en koos uit haar dienaressen geen vertrouwden of gunstelingen. Uit voegzaamheid droeg zij op de feesten aan het hof de schitterende kleren die bij haar leeftijd en haar rang pasten, maar ze bleef niet voor de spiegels staan om zich te bekijken, een plooi glad te strijken of een halsketting te verschikken. Elke avond vond don Alvarez op zijn tafel de lijst van huishoudelijke uitgaven, door de duidelijke hand van Valentina bijgeschreven. Het was de tijd waarin het Heilig Officie, sinds kort in Italië ingesteld, de geringste wankelingen der gemoederen bespiedde. Valentina meed zorgvuldig elk onderhoud dat zich rond geloofszaken bewoog en nam met gepaste

ijver deel aan de godsdienstoefeningen. Niemand wist dat zij in het geheim linnengoed en verkwikkende dranken liet brengen aan de gevangenen in de kerkers van het fort. Later kon haar dochter Anna zich niet herinneren dat ze haar ooit had horen bidden, maar ze had haar dikwijls in haar cel in het klooster van Ischia met een *Phaedo* of een *Symposium* op haar schoot langdurig zien mediteren, terwijl ze haar mooie hand liet rusten op het kozijn van het openstaande raam dat op de wonderschone baai uitzag.

Haar kinderen vereerden een Madonna in haar. Don Alvarez, die voornemens was zijn zoon weldra naar Spanje te zenden, eiste slechts zelden de aanwezigheid van de jongeman in de antichambres van de onderkoning. Miguel bracht lange uren naast Anna gezeten door in het kleine vertrek, dat goudachtig glansde gelijk het binnenste van een schatkist en waar in sierletters op de muren het devies van Valentina geschreven stond: *Ut crystallum*. Reeds in hun kinderjaren had zij hun geleerd uit Cicero en Seneca te lezen; terwijl zij luisterden naar haar lieve stem die hun een betoog of een stelregel uitlegde, vermengden hun haren zich boven de bladzijden met elkaar. Miguel leek op die leeftijd veel op zijn zuster; op hun handen na, fijn bij haar, bij hem verhard door het hanteren van de teugels en de degen, zou men de een voor de ander kunnen aanzien. De twee kinderen, die van elkaar hielden, zwegen veel, daar ze geen woorden nodig hadden om van het samenzijn te genieten; donna Valentina sprak weinig, gewaarschuwd door het zuivere instinct van hen die zich bemind weten zonder zich begrepen te voelen. Zij had in een lade een verzameling Griekse intagli, waarvan verscheidene met naaktfiguren waren versierd. Ze beklom soms de twee treden die naar de diepe vensternissen leidden om de doorschijnendheid van de sardonyxen aan de laatste zonnestralen bloot te stellen, en geheel omhuld door het schuin invallende goud van de avondzon leek Valentina zelf transparant als haar gemmen.

Anna sloeg haar ogen neer, met die ingetogenheid die in vrome meisjes bij het naderen van de huwbare leeftijd nog toeneemt.

'Alles wat mooi is, is van God doorstraald,' zei Donna Valentina met haar onbestemde glimlach.

Ze sprak Toscaans tegen hen; zij antwoordden in het Spaans.

In augustus 1595 kondigde don Alvarez aan dat zijn zoon vóór de feestelijkheden van Kerstmis naar Madrid moest vertrekken waar een familielid, de hertog van Medina, hem de eervolle betrekking van page aanbood. Anna hilde heimelijk, maar hield in aanwezigheid van haar broer en haar moeder uit trots haar tranen in. Anders dan don Alvarez had verwacht, maakte Valentina geen enkel bezwaar tegen het vertrek van Miguel.

De markies de la Cerna had van zijn Italiaanse familie uitgestrekte, door moerassen onderbroken domeinen geërfd, waarvan de opbrengsten slecht binnenkwamen. Op raad van zijn rentmeesters trachtte hij op zijn landgoed van Acropoli de beste wijnstokken van Alicante te acclimatiseren. Het resultaat was matig; don Alvarez liet zich niet ontmoedigen; elk jaar nam hij zelf de leiding van de wijnoogst op zich. Valentina en de kinderen vergezelden hem. Dat jaar verzocht don Alvarez, daar hij zelf verhinderd was, zijn vrouw alleen toezicht te houden op het domein. De reis duurde drie dagen. Donna Valentina's karos reed, gevolgd door de rijtuigen waarin de bedienden opeengepakt zaten, over de ongelijke straatstenen in de richting van het dal van de Sarno. Donna Anna zat tegenover haar moeder; don Miguel had, ofschoon hij een hartstochtelijk ruiter was, naast zijn zuster plaats genomen.

Het woonhuis, gebouwd in de tijd van de Siciliaanse Anjous, had het aanzien van een burcht. Aan het begin van de eeuw had men er een witgekalkt gebouw tegenaan gezet, een soort boerderij met zijn op de binnenplaats uitspringende portiek, zijn platte dak waarop de vruchten uit de boomgaard lagen te drogen, en zijn rij stenen persen. De rentmeester woonde er met zijn altijd zwangere vrouw en een schaar kinderen. De tijd, gebrek aan reparaties en slechte weersomstandigheden hadden de grote zaal onbe-

woonbaar gemaakt; ze werd nu in beslag genomen door de overvloedige produkten van de boerderij. Hopen druiven, reeds in hun eigen sap geconfijt, bedekten de tegelvloer in moorse stijl met een kleverig vocht dat vliegen aantrok; risten uien hingen van de gewelfde plafonds; het uit de zakken stromende meel drong samen met het stof overal in door; de lucht van buffelkaas sloeg op de keel.

Donna Valentina en haar kinderen namen hun intrek op de eerste verdieping. De kamers van broer en zuster lagen tegenover elkaar; door de kruisramen, smal als schietgaten, zag hij soms de schim van Anna die zich bij het schijnsel van een kleine lamp door de kamer bewoog. Ze maakte, speld voor speld, haar haar los, stak vervolgens haar voet uit naar een dienstmeisje om haar schoen te laten uittrekken. Uit welvoeglijkheid trok don Miguel de gordijnen dicht.

De dagen sleepten zich voort, alle aan elkaar gelijk en elk op zichzelf zo lang als een hele zomer. De lucht was bijna altijd geladen met een damp die als het ware aan de vlakke vastkleefde en van het lage bergland naar de zee golfde. Valentina en haar dochter werkten in de vervallen apotheek aan de bereiding van geneesmiddelen die ze aan de malarialijders uitdeelden. Tegenslagen vertraagden het eind van de wijnoogst; sommige plukkers, door de koorts getroffen, verlieten hun leger niet meer; andere stonden, door de ziekte verslapt, in de wijngaard te wankelen als dronkaards. Ofschoon donna Valentina en haar kinderen er nooit over spraken, stemde het aanstaande vertrek van Miguel hen alle drie somber.

's Avonds, onder de snel invallende duisternis, aten ze samen in een kleine zaal beneden. Valentina, die vermoeid was, ging vroeg naar bed; alleen gebleven keken Anna en Miguel elkaar zwijgend aan, maar al spoedig weerklonk de heldere stem van Valentina die haar dochter riep. Dan liepen ze allebei de trap op; don Miguel, op zijn bed uitgestrekt, telde het aantal weken dat hem van zijn vertrek scheidde, en hoewel het hem verdriet deed Anna en zijn moeder te moeten verlaten, troostte hij zich met

het gevoel dat de nadering van die reis de twee vrouwen reeds van hem verwijderde.

In Calabrië waren onlusten uitgebroken; donna Valentina verbod haar zoon nadrukkelijk zich te ver buiten het dorp en het kasteel te begeven. De ontevredenheid tegenover de Spaanse officieren en intendanten giste onder het volk, maar vooral sommige monniken roerden zich in hun armoedige, tegen de bergellingen gebouwde kloosters. De meest geletterden, zij die enkele jaren in Nola of in Napels hadden gestudeerd, dachten aan de tijd toen dit land Grieks grondgebied was, vol marmeren beelden, goden en mooie naakte vrouwen. De stoutmoedigsten verloochenden of vervloekten God en spanden naar men zei samen met de Turkse piraten die in de kreken het anker wierpen. Er gingen verhalen over vreemde daden van heiligschennis, over vertrapte kruisbeelden en hosties die tussen de edele delen werden gedragen om de viriliteit te verhogen; een bende monniken had een deel van de jeugd uit een dorp ontvoerd en hield haar gevangen in het klooster, waar de jongelieden werden geïndoctrineerd met de stelling dat Jezus vleselijke omgang had gehad met Maria Magdalena en Johannes. Valentina maakte met een enkel woord een eind aan de verhalen die bij de rentmeester of in de keuken werden verteld. Miguel dacht er zijns ondanks vaak aan terug, verdreef ze dan uit zijn geest, zoals men zich van ongedierte ontdoet, niettemin verontrust bij de gedachte aan die mannen die door hun verlangen zover werden gedreven dat ze alles waagden. Anna verafschuwde het Kwaad, maar soms, wanneer ze in de kleine huiskapel het beeld voor zich zag van Maria Magdalena die aan de voeten van Christus in zwijm valt, dacht ze dat het een zoete gewaarwording moest zijn om wat men liefheeft in zijn armen te drukken, en dat de heilige zeker vurig verlangde door Jezus overeind te worden geholpen.

Op sommige dagen stond Miguel bij het ochtendgloren op, zadelde zelf zijn paard en reed, in weerwil van donna Valentina's verbod, op goed geluk ver weg, de laagvlakte in. De bodem strekte zich zwart en kaal voor hem uit; onbeweeglijke buffels,

in donkere massa's bij elkaar liggend, leken uit de verte op van de bergen gerolde rotsblokken; vulkanische heuveltjes vormden bulten op de vlakke; er stond voortdurend een straffe wind. Wanneer don Miguel vette modder onder de hoeven van zijn paard zag opspatten, hield hij aan de rand van een moeras plotseling de teugels in.

Op een keer bereikte hij, vlak voor zonsondergang, een zuilenrij, opgericht tegenover de zee. Gegroefde schachten lagen als dikke boomstammen op de grond; andere, rechtopstaand, in het horizontale vlak door hun schaduw verdubbeld, staken tegen de rode hemel af; daarachter deed een wazige, matblauwe vlakte de zee vermoeden. Miguel bond zijn paard aan de schacht van een zuil vast en begaf zich te voet tussen die ruïnes waarvan hij de naam niet kende. Nog verdoofd van de lange galop door de velden, ondervond hij dat gevoel van lichtheid en loomheid dat men soms in zijn dromen heeft. Zijn hoofd deed echter pijn. Hij was zich er vaag van bewust dat hij zich in een van die steden bevond waar de wijzen en de dichters hadden geleefd over wie donna Valentina hun placht te vertellen; die mensen hadden geleefd zonder de benauwende angst voor de gapende hel onder hun voeten, die don Alvarez op gezette tijden beving en hem in zulke dagen tot een even gefolterd mens maakte als de gevangenen van het fort Sant'Elmo. Toch hadden zij weten gehad. Zelfs in hun tijd waren verbintenissen, die in de ogen van de nazaten van Adam en Eva in de eerste dagen der mensheid wettig moesten zijn geweest, streng bestraft; er was een zekere Caunus geweest die van land tot land de toenaderingen van de zoete Byblis was ontvlucht... Waarom dacht hij aan die Caunus, hij die nog door niemand tot liefde was geprikkeld? Hij verdwaalde in deze doolhof van neergestorte stenen. Op de treden van wat ongetwijfeld een tempel was, zag hij een meisje zitten. Hij liep op haar toe.

Het was misschien nog een kind, maar de wind en de zon hadden haar gezicht getekend. Don Miguel merkte haar gele ogen op, die hem verontrustten. Haar huid en haar gezicht waren grijs als